

Karolina Lisczyk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0002-8741-1595

Gorszyciel, deprawator, demoralizator – o nazwach osób nieprzestrzegających norm

1. Wprowadzenie

Akt nominacji jest wielowymiarowy – wynika zarówno z oddziaływania czynników psychologicznych oraz kulturowo-społecznych, jak i z pragmatyki wypowiedzi, a wybór nazwy i samo jej nadawanie ma zasadniczo świadomy charakter [Nagórko 2000: 36]. Nazywanie kogoś w określony sposób jest więc z założenia nieprzypadkowe, podbudowane subiektywną obserwacją i oceną czyjś postępowania, tym bardziej wyważoną, jeśli wybrany w akcie nominacji apelatyw nie jest nacechowany ekspresywnie i reprezentuje polszczyznę ogólną. Do tak nakreślonej grupy słownictwa można zaliczyć rzeczowniki stanowiące przedmiot mojego zainteresowania: *gorszyciel*, *deprawator* i *demoralizator* – często uznawane za synonimy, służące negatywnemu wartościowaniu opartemu na kryterium moralności.

Celem, który sobie stawiam, jest próba odpowiedzi na pytanie: jakie osoby nazywane są współcześnie za pomocą wskazanych rzeczowników, a konkretnie: jakiego rodzaju postawy i działania powodują, że ktoś jest nimi określany? Analiza autentycznych przykładów użycia, wyekscerpowanych z korpusów współczesnej polszczyzny, pozwoli także wysnuć wnioski na temat różnic i podobieństw w zakresie użycia badanych wyrazów. Przegląd materiału poprzedzam rekonesansem leksykograficznym, dającym wgląd w dotychczasowe ustalenia semantyczne na temat interesujących mnie jednostek.

2. *Gorszyciel, deprawator, demoralizator* w słownikach dawnej i współczesnej polszczyzny

Najstarszym spośród wskazanych rzeczowników jest wyraz *gorszyciel*, utworzony od czasownika *gorszyć* obecnego w polszczyźnie od XVI wieku [SEJP: 172]. Ów derywat nominalny po raz pierwszy został odnotowany w słowniku

Samuela Bogumiła Lindego (dalej L) i opatrzony definicją ‘gorszący innych’ [L, t. 1, cz. 2: 753]; podobne objaśnienia notują *Słownik wileński* (dalej SWil), *Słownik warszawski* (dalej SW) i *Słownik ilustrowany języka polskiego* (dalej SIJP). Przywoływana w nich podstawa słowotwórcza *gorszyć* to wyraz poli-semiczny, a jego istotne dla prowadzonych rozważań znaczenie definiowane jest w sposób podkreślający kazuatywność tego czasownika: *moral.* ‘do złego pobudzać przykładem, mową etc.’ [L, t. 1, cz. 2: 753; podobnie SWil, t. 1: 362; SIJP: 376], ‘pokazywać komu drogę do złego, dawać zgorszenie, dawać zły przykład, psuć, demoralizować’ [SW, t. 1: 878]. Także w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego (dalej SJPDor) *gorszyciel* opisywany jest jako ‘człowiek, który gorszy, wywołuje zgorszenie’. W definicji zawartej w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* (dalej USJP) wskazywany jest dodatkowo synonim czasownika *gorszyć*: *książk.* ‘człowiek, który gorszy – demoralizuje, wywiera zły wpływ na kogoś. Inną strategię opisu proponuje *Wielki słownik języka polskiego PAN* (dalej WSJP PAN), gdzie *gorszyciel* to ‘osoba, która nie stosuje się do powszechnie przyjętych norm obyczajowych i moralnych i przez to wywołuje oburzenie oraz jest uznawana za zły wzór dla innych’.

Warto wskazać podobieństwa i różnice widoczne pomiędzy wcześniej przytoczonymi definicjami a tą ostatnią. Tym, co łączy wszystkie z nich, są odniesienia do moralności – postępowanie *gorszyciela* odbierane jest jako złe (przy czym w WSJP PAN mowa nie tylko o przekraczaniu norm moralnych, ale i obyczajowych¹). Różnica dotyczy wpływu *gorszyciela* na otoczenie – o ile w większości słowników jego postępowanie interpretowane jest jako bodziec do podobnych złych działań (por. znaczenie uzyskane poprzez podstawienie definicji czasownika – ‘ten, który pobudza do złego, pokazuje drogę do złego, psuje, wywiera zły wpływ’), o tyle w WSJP PAN reakcją obserwatora *gorszących* zachowań jest jedynie oburzenie i wydanie o kimś negatywnej opinii. To dość istotna różnica – w pierwszym wypadku *gorszyciel* jest zły w dwójnasób (źle postępuje i prowokuje do zła), w drugim nie stanowi dla obserwatorów pobudki do etycznie wątpliwego działania.

Warto dodać, że począwszy od SWil, w przywołanych leksykonach (poza SIJP) wymieniana jest także forma żeńska – *gorszycielka* – opatrywana definicją strukturalną (wyjątkiem jest tu WSJP PAN, w którym powiela się definicję rzeczownika męskiego z określeniem *kobieta* w pozycji *genus proximum*). I chociaż

1 Choć w *Innym słowniku języka polskiego* (dalej ISJP) brak artykułu hasłowego *gorszyciel*, na podstawie definicji czasownika *gorszyć* można sądzić, że i tu mowa o normach obyczajowych, choćby ze względu na przywołanie kategorii przyzwoitości (por. ‘Jeśli coś gorszy jakąś osobę albo jeśli ona gorszy się czymś, to narusza to jej poczucie przyzwoitości, ponieważ jest niemoralne lub złe’ [ISJP, t. 1: 467]).

słowniki nie różnicują znaczenia odnoszącego się do kobiet i do mężczyzn, sądzę, że uwzględnienie w dalszej części artykułu zdań z żeńskimi odpowiednikami badanych jednostek również może być źródłem interesujących obserwacji.

Rzeczowniki *deprawator* i *demoralizator* także są wyrazami pochodnymi słowotwórczo o motywacji rzeczownikowo-czasownikowej (jak wiele innych derywatów z formantem *-ator* oznaczających wykonawców czynności [por. Kleszczowa 2018: 508]). Podstawą pierwszego z nich jest zapożyczony z łaciny rzeczownik *deprawacja* (łac. *depravatio* ‘przewrotność, wypaczenie, zepsucie’) lub czasownik *deprawować* – łac. *depravare* (o osobach) ‘sprowadzać na manowce, deprawować, psuć, demoralizować’ [SŁP, t. 1: 517] – po raz pierwszy poświadczony w polszczyźnie w anonimowej satyrze z 1715 roku. Rzeczownik *deprawacja* najczęściej definiowany jest przez leksykografów, począwszy od SWił, poprzez wskazanie jego synonimów lub wyrażen bliskoznacznych, m.in.: *demoralizacja* [SW, SIJP, SJPDor, USJP], *zepsucie obyczajów* [SWił, SW, SJPDor], *upadek moralności* [SW], *rozpusta* [SWił], *skażenie obyczajów*, *niemoralność*, *zepsucie* [SIJP], *gorszenie*, *psucie*, *usuwanie hamulców moralnych* [SJPDor]. Czasownik *deprawować* został z kolei po raz pierwszy ujęty w SW (‘psuć, gorszyć, demoralizować’ [SW, t. 1: 444]; podobnie w SJPDor: ‘pozbawiać hamulców moralnych, zasad moralnych, sprowadzać z uczciwej drogi; gorszyć, szerzyć zgorzenie’). Trudno datować pojawienie się derywatu *deprawator* w tekstach, jednak po raz pierwszy został on zdefiniowany w SJPDor jako ‘człowiek deprawujący: gorszyciel, demoralizator’ (podobnie w *Słowniku współczesnego języka polskiego* – dalej SJPDun – i USJP). Dopiero WSJP PAN przynosi realnoznaczeniową definicję: ‘osoba, która swoim działaniem sprawia, że ktoś przestaje przestrzegać norm moralnych i społecznych, które dotąd uznawał². Biorąc pod uwagę sposób opisu podstaw słowotwórczych – rzeczownikowej i czasownikowej – oraz samego derywatu, można wysnuć kilka wniosków na temat jego znaczenia. Tym razem sprawczość deprawatora nie budzi wątpliwości – definicje jednoznacznie wskazują, że jest to osoba, której działania są impulsem do czynienia zła rozumianego jako naruszenie norm społecznych, moralnych czy obyczajowych. Jest to więc ujęcie zbieżne z jedną spośród interpretacji znaczenia rzeczownika *gorszyciel*. O ile jednak osoba oceniająca kogoś jako gorszyciela może poprzestać na reakcji emocjonalnej czy negatywnym osądzie, o tyle kontakt z deprawatorem skutkuje naruszeniem czyjegoś systemu wartości³.

2 Tylko w tym słowniku odrębny artykuł hasłowy przysługuje żeńskiemu rzeczownikowi *deprawatorka*.

3 ISJP nie notuje hasła *deprawator*, jednak w definicji jego podstawy rzeczownikowej również wyraźnie podkreśla się sprawczość oznaczanej akcji – ‘Deprawacja to celowe działania

Rzeczownik *demoralizator* to najmłodszy leksem spośród analizowanych. Motywowany jest XIX-wiecznymi pożyczkami z języka francuskiego – rzeczownikiem *demoralizacja* (fr. *démoralisation*) lub czasownikiem *demoralizować* (fr. *démoraliser*). Oba wyrazy notowane są w leksykonach polszczyzny ogólnej począwszy od SWil. Definicje rzeczownika *demoralizacja* są podobne do objaśnień znaczenia wyrazu *deprawacja* i bazują na bliskoznacznikach: *zepsucie // skażenie // rozwiąźłość obyczajów, upadek // nadwężenie moralności* [SWil, SW, SIJP, SJPDor], *rozwiąźłość* [SWil], *zepsucie* [SW, SJPDor, USJP], *zgnilizna moralna* [SW]. W ISJP oraz USJP wskazuje się dodatkowo skutki demoralizacji – łamanie prawa, korupcję, rozluźnienie dyscypliny, przestępczość. Definicje czasownika *demoralizować* opierają się z kolei na bliskoznacznikach: *szerzyć zgorzenie // demoralizację, gorszyć, psuć* [SW, SIJP, SJPDor, USJP], *nadwężać, podkopywać cnotę; sprowadzać z drogi moralności* [SWil], *czynić niemoralnym* [SIJP], *wypaczać czyjś charakter* [USJP]. Utworzony od wskazanych podstaw rzeczownik agentywny *demoralizator* notowany był w leksykonach ogólnej polszczyzny częściej niż *deprawator*, a jego definicje przypominają parafrazy słowotwórcze odsyłające do podstawy czasownikowej [SW, SJPDor, SJPDun, USJP]. Jedynie w artykule hasłowym w WSJP PAN figuruje definicja realnoznaczeniowa, podobna do objaśnienia rzeczownika *deprawator* (choć poszerzona o odniesienie do norm społecznych, a więc nie dotycząca tylko tych moralnych), co potwierdza bliskoznaczność obu wyrazów⁴.

Analizowane rzeczowniki są stabilne semantycznie, ich znaczenie wydaje się nie nastrożać problemów interpretacyjnych, a jednak pewna kwestia pozostaje niedookreślona. Gorszyciel, deprawator i demoralizator to osoby, których postawy lub działania związane są z naruszaniem norm moralnych⁵, te zaś nie są jednoznaczne. Próby ich skatalogowania podjęła się Maria Ossowska,

---

prowadzące do odrzucenia przez kogoś wartości moralnych uznawanych przez niego i jego otoczenie' [ISJP, t. 1: 259].

- 4 W WSJP PAN relacją synonimii są połączone tylko rzeczowniki *demoralizator* i *deprawator*, a w USJP – wszystkie trzy. Z kolei w *Słowniku wyrazów bliskoznacznych* Stanisława Skorupki wskazano na bliskoznaczność określeń *demoralizator* i *gorszyciel*, zamieszczając je w artykule hasłowym *szkodnik* [SWB: 211]. Inne rozwiązanie zaproponowali Andrzej Dąbrówka i Ewa Geller, wymieniając analizowane wyrazy w jednym szeregu razem z określeniem *cudzołożnik* w artykule hasłowym *dziwkarz* [SA: 666]. Wyrazy *gorszyciel*, *deprawator* i *demoralizator* są więc tu rozumiane wąsko, a ich znaczenie odnoszone jest wyłącznie do sfery seksualnej.
- 5 Samo zdefiniowanie wyrażenia *normy moralne* również jest przedmiotem licznych dyskusji. Na gruncie językoznawstwa pewne kroki poczyniła w tym temacie Anna Cegiela, według której są to „reguły, które mówią, jak być moralnym, jak czynić to, co jest moralne, czyli reguły bycia dobrym” [Cegiela 2011: 182].

wyróżniając następujące systemy norm: w obronie biologicznego istnienia, godności, niezależności, prywatności, służące potrzebie zaufania, strzegące sprawiedliwości, normy wobec konfliktów społecznych, cnoty miękkie na straży pokojowego współżycia, cnoty służące organizowaniu życia zbiorowego, cnoty osobiste, czyli zdobiące, cnoty praktyczne oraz normy dotyczące norm [Ossowska 1970]. Można więc uznać, że normy moralne to pewien umowny kodeks, zestaw zasad akceptowanych w obrębie określonej społeczności, podlegający modyfikacjom pod wpływem doświadczeń dziejowych lub przeobrażeń obyczajowo-społecznych. Do uwarunkowań kształtujących moralność grup społecznych Ossowska zalicza m.in. wpływ środowiska fizycznego, czynniki biologiczne, demograficzne, ekonomiczne, pozycję społeczną, ustrój polityczny oraz strukturę rodziny [Ossowska 1963]. Oznacza to, że również użycie słownictwa dotyczącego moralności motywowane jest różnorodnymi czynnikami. Nie należy jednak pochopnie wnioskować, że kodeks moralny jest czymś labilnym – istnieją wszak reguły o charakterze uniwersalnym; normy moralne, które zaspokajają elementarne potrzeby ogółu, muszą być bowiem wspólne [zob. Ossowska 1957].

Na koniec rekonesansu leksykograficznego warto zauważyć, że choć w przytoczonych wcześniej definicjach pojawiają się przede wszystkim odwołania do zasad moralnych (na które – co wynika z prac Ossowskiej – składa się szereg innych norm), w niektórych mowa także o regułach społecznych czy obyczajowych, co znacznie poszerza katalog zasad właściwego postępowania. Dodatkowym celem, który stawiam sobie w tej pracy, jest więc próba dookreślenia tego, jakiego rodzaju normy są łamane przez osoby określane jako *gorszyciel*, *deprawator* i *demoralizator*.

3. Materiał badawczy

Materiał do analiz został wyekscerpowany z czterech korpusów języka polskiego. Są to: ChronoPress (dalej ChP), Korpus Dyskursu Parlamentarnego (dalej KDP), Narodowy Korpus Języka Polskiego (dalej NKJP) oraz Wyszukiwarka korpusowa Monco PL (dalej M). Wyszukane zostały wypowiedzenia zawierające zarówno rzeczowniki męskie (*gorszyciel*, *deprawator*, *demoralizator*), jak i żeńskie (*gorszycielka*, *deprawatorka*, *demoralizatorka*). Tak wyodrębniony zbiór konkordancji został poddany selekcji polegającej na eliminacji zdań powtarzających się (zdublowanych w korpusach albo powtarzanych na prawach cytatu) oraz takich, w których wyszukiwane rzeczowniki stanowią np. fragment tytułu. W efekcie materiał badawczy został ograniczony do 852 wypowiedzeń, których zestawienie liczbowe przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Zestawienie liczby zdań wyekscerpowanych z poszczególnych korpusów

Wyraz	ChP	KDP	NKJP	M	Suma	
<i>gorszyciel</i>	3	5	118	182	308	
<i>deprawator</i>	3	11	105	171	290	748
<i>demoralizator</i>	2	11	46	91	150	
<i>gorszycielka</i>	–	–	26	55	81	
<i>deprawatorka</i>	–	–	6	9	15	104
<i>demoralizatorka</i>	–	–	3	5	8	
Suma	8	27	304	513	852	

Źródło: opracowanie własne.

Większość przykładów to zdania pochodzące z przedziału czasowego od lat 90. XX wieku do 2022 roku; jedynie 22 wypowiedzenia w całym zbiorze są datowane na wcześniejsze dekady minionego stulecia. Uznają tym samym, że zgromadzone dane językowe reprezentują szeroko rozumianą współczesność. Przykłady pozyskane z korpusów różnią się pod względem stylów i gatunków – źródłem zdań zaczerpniętych z M są internetowe artykuły informacyjne, nierzadko wzbogaczone o sekcję komentarzy [zob. Pęzik 2020: 135], materiał z NKJP pochodzi przede wszystkim z prasy tradycyjnej (podobnie jak w przypadku ChP), ale również literatury pięknej i forów internetowych, z kolei na KDP składają się wyłącznie teksty z posiedzeń plenarnych Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, interpelacji i zapytań poselskich oraz posiedzeń komisji [więcej na ten temat zob. Ogrodniczuk 2018]. W konsekwencji materiał reprezentuje style: publicystyczny, urzędowy, artystyczny oraz potoczny. Sądzę jednak, że owo zróżnicowanie językowe jest zaletą – pozwala bowiem zauważyć wielość kontekstów, w jakich mieszczą się omawiane leksemy, i odcieni interpretacyjnych, jakie przyjmują.

4. Wyniki analiz

4.1. *Gorszyciel*

Rzeczownik *gorszyciel* pojawia się najczęściej w wypowiedziach o tematyce religijnej. 18% zebranych przykładów⁶ to zdania zawierające interpretację,

6 Dane procentowe podawane dla analizowanych rzeczowników zostały wyliczone w odniesieniu do zbioru zdań zawierających interesujący mnie w danym podrozdziale wyraz (tak więc 100% materiału z rzeczownikiem *gorszyciel* stanowi 308 zdań).

parafrazę lub nawiązanie do fragmentu Ewangelii według św. Mateusza, w którym mowa o człowieku dokonującym zgorszenia⁷. Co ciekawe, w polskich przekładach Biblii brak rzeczownika *gorszyciel*⁸, obecny jest on jedynie w jej omówieniach. Używany jest także w dyskursie katolickim na oznaczenie grzesznika, najczęściej ogólnie, bez wskazania konkretnego przewinienia (15% zdań), np.:

W trudnym czasie zgorszenia w Kościele uciekamy się do Ciebie, abys przyszedł z pomocą pokrzywdzonym, wyprosił łaskę nawrócenia i pokuty tym, którzy stali się gorszycielami. [M: Kozłowski 2021]⁹

Tu i ówdzie pokutowali zakuci w dyby gorszycciele i inni grzesznicy, jęklivymi głosami błagając o zmiłowanie. [NKJP: Jabłoński 2004]

W tym ujęciu *gorszyccielem* jest osoba, która nie stosuje się do nakazów religijnych właściwych dla określonej zbiorowości, co nie oznacza, że niektóre z tych reguł nie mogą mieć charakteru uniwersalnego, niezależnego od wyznania.

Obecność rzeczownika *gorszyciel* w słowniku katolików jest zapewne powodem, dla którego w ten właśnie sposób określani są księża oskarżani o pedofilię, rozwiązły tryb życia czy skandale seksualne, a także ci, którzy przyznają się do nieheteronormatywności lub postępują wbrew naukom Kościoła (10% zdań), np.:

[...] rozprawił się definitywnie z kapłanem gorszyccielem Marcialem Macielem Degollado, który jako założyciel Legionu Chrystusa był bardzo wpływowy w kręgach kościelnych, a który dopuścił się wielu seksualnych nadużyć, był postacią wręcz demoniczną. [M: Zaleski-Isakowicz 2019]

To oczywiście prawda, że największymi wrogami Kościoła są sami ludzie Kościoła, którzy zdradzają swoją misję, rozmaici duchowni cynicy, nadęte paniska, gorszycciele i krzywdziciele braci najmniejszych Jezusa. [M: Kucharczak 2018]

-
- 7 Według Biblii Tysiąclecia: „Lecz kto by się stał powodem grzechu dla jednego z tych małych, którzy wierzą we Mnie, temu byłoby lepiej kamień młyński zawiesić u szyi i utopić go w głębi morza. Biada światu z powodu zgorszeń! Muszą wprawdzie przyjść zgorszenia, lecz biada człowiekowi, przez którego dokonuje się zgorszenie” [Mt 18, 6–7].
  - 8 Przeświadczenie to oparte jest na wynikach wyszukiwania rzeczownika *gorszyciel* na stronie internetowej udostępniającej różne przekłady Biblii, w tym osiem polskich [Biblia-Online.pl, dostęp 2022].
  - 9 W przypisach do źródeł odnotowuję skrót nazwy korpusu, z którego zaczerpnięty został cytat, a następnie odnośnik do konkretnego tekstu.

Łącznie 43% zdań z rzeczownikiem *gorszyciel* odnosi się do religii katolickiej. Oznacza on osoby, których zachowanie oceniane jest negatywnie, ponieważ narusza normy przyjęte w danej społeczności wyznaniowej. W pozostałej części materiału dużą możliwą do wyodrębnienia klasę tworzą wypowiedzenia, w których *gorszycielem* nazywana jest konkretna osoba (17%). To niezwykle zróżnicowana grupa ludzi reprezentujących różne profesje, żyjących w różnych czasach i określanych w tak negatywny sposób ze względu na rozmaite postawy i zachowania. Dużą podgrupę stanowią tu artyści, których twórczość budzi oburzenie ze względu na nadmierne epatowanie seksualnością. *Gorszycielami* określani są pisarze (np. Stanisław Przybyszewski, Tadeusz Boy-Żeleński, Juliusz Kadencewicz, Emil Zegadłowicz, Janusz Głowacki, Guillaume Apollinaire, Hanoch Levin, Gore Vidal), malarze i rysownicy (np. Stefan Żechowski, Andrzej Mleczko, Michał Anioł, Peter Paul Rubens, Aubrey Beardsley), ludzie filmu (np. Federico Fellini, Eric Bogosian, Gaspar Noé) oraz piosenkarze (np. Johnny Hallyday). Niejednokrotnie to nie twórczość, ale życie prywatne artystów skłania do uznania ich za szerzycieli zgorzenia (np. Leopold Tyrmand uznawany za kobieciarza i skandalistę, Jan Kott oskarżany o awanturnictwo, libertyn Donatien Alphonse François de Sade, André Gide – biseksualista, prekursor ruchu homoseksualnego we Francji, Georges Bataille – bywalec domów publicznych). *Gorszycielami* nazywane są także osoby o kontrowersyjnych poglądach (np. Sokrates czy Jezus), a także politycy, których choćby jednorazowe zachowania stanęły w opozycji do głoszonych przez nich przekonań (np. Bronisław Komorowski, Kazimierz Marcinkiewicz, Paweł Adamowicz). Wskazane nazwiska nie wyczerpują listy utworzonej na podstawie oglądu materiału badawczego. Niewątpliwie przykłady te pokazują jednak, że w takich kontekstach *gorszyciel* to ktoś, kto przekraczając powszechnie akceptowane reguły postępowania, budzi oburzenie nie tylko osób sobie współczesnych, ale także tych, które negatywnie oceniają jego zachowanie z perspektywy lat. Co ważne, tak rozumiani *gorszyciele* łamią przede wszystkim nie normy moralne, a obyczajowe¹⁰. Są oceniani przez obserwatorów, którzy jednak najczęściej pozostają bierni, tzn. nie czują się sprowokowani do podobnych zachowań.

Wśród pozostałych przykładów z rzeczownikiem *gorszyciel* warto wskazać grupę wypowiedzeń odnoszących się do środowiska LGBTQ+. Stanowi ona 12% materiału; połowa tych wystąpień dotyczy dyskusji nad wdrożeniem edukacji seksualnej do szkolnego programu nauczania (zagadnienia te są często trudne do rozdzielenia, dlatego prezentuję je jako jedną grupę). Zarówno pomysłodawcy tego przedmiotu, jak i jego potencjalni nauczyciele nazywani są

10 Obyczaj rozumiem tu jako „ustalony sposób postępowania, z którym grupa wiąże już pewne oceny moralne i którego naruszenie wywołuje sankcje negatywne” [Szczepański 1972: 220].

gorszycielami, rozumianymi tu jako osoby, które mogą wyrzucić zły wpływ na dzieci i młodzież, prowadząc do ich wykoślenia moralnego. Por.:

Samorządowcy niektórych polskich gmin mówią, że nie chcą seksualizacji dzieci i gorszycieli – dlatego przyjmują uchwały przeciwko tak zwanej ideologii LGBT. [M: *Jak Unia Europejska...* 2019]

Rada Gminy Istebnej w swojej uchwale [...] poparła wychowanie dzieci zgodnie z poglądami i wartościami rodziców i zadeklarowała, że „zrobi wszystko by do szkół nie mieli wstępu gorszycciele zainteresowani wczesną seksualizacją dzieci w myśl tzw. Standardów Edukacji Seksualnej WHO”. [M: *Natrętny lans tęczowych...* 2019]

Niezależnie od zasygnalizowanych już wątków 6% przykładów dotyczy sfery seksualnej – *gorszycielami* nazywane są osoby rozwiązłe, prowokatorzy czy ekshibicjoniści. Pozostałe zdania z opisywanym rzeczownikiem poruszają różną problematykę – łamanie prawa, nadużywanie alkoholu, głoszenie kontrowersyjnych poglądów. 9% zebranego materiału stanowią wypowiedzenia, w których *gorszyciel* to ktoś, kto postępuje w sposób budzący oburzenie, choć trudno wywnioskować, jakie konkretnie działania skłaniają do takiej nominacji, np.:

Nawet jeżeli przykre jakieś sprawy są w rodzinie, ktoś zachowuje się w sposób gorszący, to w normalnej rodzinie nie rozgadują o tym wszystkim, tylko tego gorszyciela starają się jakoś uporządkować [...]. [M: Szczepański 2020]

[...] pan Kowalski, zapoznawszy się z treścią gazety, którą kupił w kruchcie kościoła, zaklnie na komuchów, złodziei i gorszycieli [...]. [NKJP: Pawlina 2018]

Ostatni przykład ilustruje jeszcze jedną istotną cechę użycia wyrazu *gorszyciel* – może on być komponentem szeregu złożonego z rzeczowników agentywnych o negatywnym ładunku oceniającym (13% przykładów). Zestawiane ze sobą określenia niejednokrotnie pozwalają łatwiej zinterpretować odcień znaczeniowy rzeczownika *gorszyciel* – jak bowiem zauważa Artur Rejter, pisząc o ekspresywnych apelatywnych nazwach osób (EANO), „współwystępowanie EANO w bezpośrednim sąsiedztwie może stanowić próbę już nie definiowania na zasadzie wyliczenia, lecz dookreślenia, doprecyzowania, uzupełnienia informacji” [Rejter 2006: 78]. W analizowanym materiale nie brak takich zdań – por. przykłady, gdzie *gorszycielami* są kolejno osoby łamiące prawo oraz szokujące swoim podejściem do zmysłowości:

Złodzieje, korupcjoniści, oszuści wszelkiego rodzaju, zdrajcy, gorszyciele, degeneraci, mordercy bohaterów i obrońców Ojczyzny pierzchają przed światłem publicznym. [M: Bartnik 2016]

Artysta był wręcz zafascynowany kobiecością, co obarczyło go niesłusznym mianem erotomana, gorszyciela i skandalisty. [NKJP: Patron Żechowski 2006]

W sumie aż 56 różnych rzeczowników tworzy szereg łączny z wyrazem *gorszyciel*. Najczęściej są to zestawienia niepowtarzalne, nieukładające się w serie, co dodatkowo potwierdza pojemność znaczeniową opisywanego tu określenia.

4.2. *Deprawator*

Użycie rzeczownika *deprawator* w dużej mierze związane jest z wcześniej opisanymi kontekstami. Największą grupę (27%) stanowią zdania, w których mianem tym określani są konkretni ludzie, tworzący niezwykle różnorodny zbiór. Warto tu odnotować dwa spostrzeżenia. Po pierwsze, nie brak tu nazwisk osób, które nazywane są także *gorszycielami* (np. Jerzy Urban, Przybyszewski, Boy-Żeleński, Zegadłowicz, Gide), co potwierdzałoby synonimię tych określeń. Po drugie, na czoło wysuwa się Jerzy Owsiak – w zebranych materiale mianowany *deprawatorem* 17 razy, głównie ze względu na organizowanie wydarzenia Przystanek Woodstock (po 2017 roku nazywanego Poland'Rock Festival).

20% konkordancji stanowią wypowiedzi odnoszące się do edukacji seksualnej oraz społeczności LGBTQ+. Biorąc pod uwagę dokładną liczbę zdań, propagatorzy wprowadzenia nowego przedmiotu nazywani są niemal dwukrotnie częściej *deprawatorami* niż *gorszycielami* – sądzę, że ma to swoje uzasadnienie. Sama idea, o której mowa, określana jest w mediach przez jej przeciwników mianem *deprawacji*, na co wpłynęły walory brzmieniowe jednego ze sloganów oponentów – „Seksedukacja to deprawacja” (stanowiącego również główne hasło marszu z 2019 roku). W wypowiedziach dotyczących tego zagadnienia szczególnie częste są więc wyrazy pokrewne słowotwórczo – *deprawować* i *deprawator*.

Rzeczownik *deprawator* używany jest jednak również w kontekstach, które w wypadku zdań z wyrazem *gorszyciel* nie tworzyły wyrazistych grup. Jednym z nich jest problem pedofilii – w 9% zebranych wypowiedzi osoby dopuszczające się tego przestępstwa określane są *deprawatorami*, np.:

Poznański proces dyrygenta chłopięcego chóru Polskie Słowiki dostarczył ciekawej informacji. Zdeprawowani chłopcy po dojściu do dojrzałości sami niejednokrotnie stają się deprawatorami młodszych. [NKJP: Podemski 2004]

Innym problemem jest kwestia treści rozpowszechnianych przez media (głównie telewizję) – filmów i programów przedstawiających treści związane z przemocą lub o charakterze pornograficznym (6% zdań). Uznaje się, że stanowią one zagrożenie dla moralności nieletnich, a *deprawatorami* są zarówno ich twórcy, jak i nadawcy, por.:

[...] świadczy to o aktywnym wpływie lobby producentów pornografii i deprawatorów, którzy coraz skuteczniej upowszechniają mity na temat tego, że oglądanie treści pornograficznych nie powoduje negatywnych skutków. [KDP: Kłeczek 1998]

Kto w takiej sytuacji, o której powiedziałem, ponosi odpowiedzialność za efekty [...]. Czy odpowiedzialnym nie staje się w tej sytuacji parlament, a zwłaszcza ta partia, która w sposób tak dramatyczny uwikłała się w proceder ochrony deprawatorów, tworząc nad Krajową Radą Radiofonii i Telewizji swoisty parasol ochronny. [KDP: Cymański 2001]

Pozostałe zdania z rzeczownikiem *deprawator* albo mają charakter na tyle ogólny, że trudno o wskazanie konkretnych przyczyn takiej nominacji (13%), albo dotyczą tematyki seksu (5%), grzechu (4%) i innych zagadnień o nikłej reprezentacji (np. łamanie prawa, nadużywania alkoholu, głoszenia kontrowersyjnych poglądów). Analizowany leksem używany jest także metaforycznie (4%) jako synonim *niszczenia* lub *znieszczenia* (realizuje wówczas schemat składniowy: *ktoś jest deprawatorem czegoś*) – brak takich przykładów z wyrazami *gorszyciel* i *demoralizator*, zob. np.:

Inny symbol starał się wyrazić w kamizelce *père Enfantin*, groteskowy pomimo woli deprawator szczytnych idei społecznych Saint-Simona. [NKJP: Wasilewski 2008]

Grać i badać możliwości słuchu swoich wielbicieli [...] będą dwa odmienne muzyczne byty: pogromcy Stockhausena i smakosze wielotonów harmonicznym, miłośnicy Fouriera. Wirtuozi chaosu i deprawatorzy pięciolinii, penetrujący muzykę od wewnątrz, czyli „Szmaty”. [M: *Laboratorium dźwięku...* 2013]

Pozostaje jeszcze wspomnieć o szeregach, których komponentem jest rzeczownik *deprawator* – stanowią one 20% zebranego materiału. Owe związki najczęściej mają charakter jednostkowy, jednak można wskazać również powtarzalne połączenia z wyrazami *pedofil* i *zбочeniec* – zarówno w kontekście przestępstwa, jak i edukacji seksualnej.

Analiza zdań z rzeczownikiem *deprawator* pokazuje, że nie zawsze nazywana jest nim osoba, której postawa lub działania prowokują innych do naruszenia norm moralnych lub obyczajowych. Niewątpliwie znaczenie to jest częstsze i przejawia się realizacją schematu składniowego: *ktoś jest deprawatorem kogoś*, zwłaszcza gdy mowa o pedofilach, rynku pornograficznym oraz wpływie edukatorów na dzieci i młodzież, jednak zachowanie deprawatora – podobnie jak gorszyciela – może też „jedynie” wywoływać oburzenie, skłaniać do nagan, nie prowadząc przy tym do naruszenia systemu wartości innych osób, np.:

[...] dziś w Polsce wprowadzają bezkarnie to samo, co robili na Zachodzie dwie, trzy dekady temu. Madonny z kału, Chrystus w moczu – to wszystko już było, nasi deprawatorzy są straszliwie banalni. [M: *Prof. Marek Jan Chodakiewicz...* 2012]

Ci, dla których Jagger jest bezwstydnym deprawatorem, mogli na własne oczy obejrzeć jego układy choreograficzne, niechybnie podpatrzone u rezydentek placu Pigalle czy londyńskiego Soho. [NKJP: Szreter 1998]

4.3. *Demoralizator*

Zbiór zdań z rzeczownikiem *demoralizator* jest najmniejszy, jednak spośród wszystkich analizowanych wyrazów to właśnie tym najczęściej nazywa się osobę, której zachowanie stanowi naruszenie szeroko pojętych i najczęściej niedookreślonych norm moralnych (20% przykładów), zob.:

[...] podlizywaliście się ogólnej tendencji, reprezentowanej także przez słuszenie tu przywołaną „Gazetę Wyborczą”, jednego z głównych rozsadników moralnego zła i demoralizatora społeczeństwa, która napuszcza jedne grupy społeczne na drugie. [KDP: Macierewicz 2004]

Nauczyciele to demoralizatorzy, złamasy i z pedagogiką nie mają nic wspólnego – stali się urzędami bez kręgosłupa, bo [bez – K.L.] wiedzy i moralności. [M: Kałach 2021]

Pozostałe użycia są podobne do tych wskazanych dla rzeczownika *deprawator*. 20% przykładów odnosi się do konkretnych osób i ponownie niechlubnym liderem w tym zestawieniu jest Owsiak. Nie brak tu artystów, także takich żyjących przed wiekami, polityków, a nawet postaci fikcyjnych – *demoralizatorami* nazywani są m.in. Harry Potter i Aleks Złociński (postać z serialu *Na Wspólnej*).

14% kontekstów to z kolei zdania dotyczące edukacji seksualnej, a 10% – społeczności LGBTQ+ (co ciekawe, w tym wypadku da się je rozgraniczyć). Jest to jednak liczba dwa razy mniejsza niż ta wskazana dla wypowiedzi z określeniem *deprawator*. Wyróżniającą się grupą jest jeszcze klasa przykładów dotyczących wpływu demoralizatora na czyjeś poglądy, przekonania o świecie, a dopiero wtórnie na system wartości (8%). To pokazuje, że użytkownicy polszczyzny chętniej sięgają po analizowany tu rzeczownik, gdy mają na myśli osobę, której negatywne działania dotyczą bardziej sfery intelektualno-emocjonalnej niż fizycznej, np.:

Demoralizatorzy wmawiają młodym ludziom, że można być szczęśliwym jako singiel i że małżeństwo to dowolna więź kogokolwiek z kimkolwiek. [M: Dzieńwiecki 2012]

Dowiaduję się [...], jak to nasi kochani narodowcy rozprawili się z bandą demoralizatorów, podsuwających mieszkańcom ubogich dzielnic Warszawy Żeromskiego i Balzaka, broszury popularyzujące teorię Darwina, utopijne manifesty socjałów. [NKJP: Groński 2001]

Pozostałe zdania z rzeczownikiem *demoralizator* dotyczą rozproszonych problemów i reprezentują konteksty właściwe użyciu rzeczownika *deprawator*. Analizowane szeregi, obecne w 18% przykładów, również nie układają się w istotne serie.

4.4. *Gorszycielka, depraworka, demoralizorka*

Żeńskie odpowiedniki analizowanych rzeczowników występują w zdaniach składających się na nieduży zbiór. Wszystkie pochodzą z ostatniego trzydziestolecia, na co wpływ ma zapewne znaczący wzrost częstotliwości używania feminatywów w tym okresie. Warto przywołać w tym miejscu badania Barbary Batko-Tokarz, która analizując rzeczowniki męskoosobowe nazywające tylko mężczyzn, wymieniła formy *gorszyciel*, *deprawator* i *demoralizator* w grupie leksemów o znaczeniu nierozzerwalnie związanym z seksualnością [Batko-Tokarz 2013: 247–248]. O ile w kontekście przedstawionych wcześniej wniosków można uznać tę tezę za pewne uproszczenie, o tyle przekonanie to bardzo dobrze ilustruje użycie derywatów żeńskich, np.:

Była nazywana gorszycielką, bo odważyła się śmiało opowiadać Polakom o seksie, a kobiety uczyła, jak czerpać z niego przyjemność. [M: *Gwiazdy „Sztuki kochania”*... 2017]

„Kręcimy porno”, „Dojrzewanie i masturbacja bez tabu” – tytuły warsztatów organizowanych przez Anję Rubik uczyniły z niej w prawniczych tytułach czołową deprawatorkę polskiej młodzieży. [M: Łygas 2018]

Agnieszka usłyszała, że jest, mówiąc najdelikatniej, nimfomanką i demoralizatorką nieletnich, że wkradła się podstępem w łaski mojej siostry, że tyle jej zawdzięcza, że tylko dzięki niej dostała się na ASP, a tak się odwdzięczyła, wykorzystując mnie seksualnie. [NKJP: Harny 2007]

W wyekscerpowanych przykładach aż 74 ze 104 zdań to wypowiedzi, w których mianem *gorszycielki*, *deprawatorki* lub *demoralizatorki* określana jest konkretna osoba. Tak wysoki odsetek można tłumaczyć tym, że rodzaj męski pełni funkcję generyczną – odnosi się nie tylko do mężczyzn, ale i do ludzi w ogóle (ma znaczenie gatunkowe). Wybór feminatywów nie jest z kolei przypadkowy, nie odnosi się do kogokolwiek, lecz konkretnie do kobiet.

Gorszycielkami określane są przede wszystkim osoby, które zasłynęły świadomym podejściem do tematyki seksualnej (Irena Krzywicka¹¹, Michalina Wisłocka), artystki uznawane za uwodzicielki, mające licznych wielbicieli (Delfina Potocka, Kalina Jędrusik, Grażyna Szapołowska, Josephine Baker), artystki oskarżane o skandale obyczajowe (Dorota Rabczewska, Madonna), kobiety promujące nowe trendy w modzie damskiej (Coco Chanel, Bettie Page – modelka *pin-up*) czy autorki kontrowersyjnych dzieł (Lucyna Legut, Sidonie-Gabrielle Colette, Jackie Collins, Tracey Emin). Przywołane nazwiska nie wyczerpują listy – obecne są na niej także osoby publiczne, o których plotkuje się w internecie z powodu ich romansów czy publicznego pokazywania się w zbyt skąpym stroju. Tym, co łączy je wszystkie, jest naruszanie norm obyczajowych opartych na stereotypie – pewne zachowania (głównie związane z seksualnością i relacjami damsko-męskimi) nie przystoją kobietom.

W zdaniach, które trudno odnieść do konkretnej osoby, mowa m.in. o nadmiernej swobodzie seksualnej, prostytucji, antykoncepcji, sprzedawaniu pism pornograficznych czy organizacji protestów w obronie praw kobiet. Można więc uznać, że – w porównaniu do użyczeń rzeczowników męskich – widoczne jest tu wyraźne zawężenie tematyki, ilustrujące asymetrię w sposobie opisu kobiet i mężczyzn.

5. Wnioski

Próbując odpowiedzieć na postawione na początku pytanie, jakiego rodzaju postawy i działania powodują, że ktoś określany jest jako *gorszyciel*, *deprawator*

11 Pisarka ta sama nazwała się *gorszycielką*, tytułując autobiografię: *Wyznania gorszycielki*.

lub *demoralizator*, należy stwierdzić, że najczęściej są to: skandale obyczajowe (przypisywane konkretnym osobom, dotyczące przede wszystkim romansów, bogatego życia erotycznego, epatowania nagością itp.), głoszenie poglądów i prezentowanie postaw polaryzujących opinię publiczną (co dotyczy m.in. zagadnienia edukacji seksualnej oraz dyskusji i działań dotyczących społeczności LGBTQ+), niewłaściwe podejście do kwestii seksualnych (począwszy od upowszechniania pornografii w mediach, a skończywszy na przestępstwach takich jak pedofilia) oraz sprzeniewierzenie się regułom dotyczącym systemu wartości (m.in. religijnym). Co ciekawe, to ostatnie postępowanie nie ma największej reprezentacji w zebranych materiale, choć biorąc pod uwagę definicje leksykograficzne, można by się tego spodziewać. Osoby nazywane analizowanymi rzeczownikami łamią bowiem różne normy społeczne regulujące życie określonej zbiorowości – moralne, obyczajowe, prawne oraz religijne. Uważam więc, że bardziej adekwatne byłoby definiowanie badanych wyrazów właśnie przez odniesienie do szeroko pojętych norm społecznych (wzmiankowanych tylko w definicji rzeczownika *demoralizator* w WSJP PAN), co pozwoliłoby leksykoграфom uniknąć błędu zbyt wąskiej definicji.

Nie ulega natomiast wątpliwości, że niezależnie od reguł, które są łamane, *gorszycciele*, *deprawatorzy* i *demoralizatorzy* oceniani są negatywnie. W zdaniach z tymi rzeczownikami ów pejoratywny sens wzmacniany jest przez użytkowników polszczyzny doбором odpowiednich przymiotników, które intensyfikują znaczenie określanego nimi wyrazu (np. *najgorszy*, *największy* // *wielki*, *silny*, *straszliwy*¹²), wskazują, że ktoś swym niewłaściwym postępowaniem przewyższa w tym zakresie innych (np. *czołowy*, *główny*, *naczelny*), lub profilują negatywne znaczenie rzeczownika poprzez wskazanie konkretnej cechy (np. *agresywny*, *bezwstydny*, *cyniczny*, *niepokorny*, *niewyżyty*, *obleśny*, *patologiczny*, *perfidny*, *podły*). Przymiotniki określające analizowane rzeczowniki mogą także zawężyć postępowanie opisywanej nimi osoby do pewnego zakresu (np. *genderowy*, *homoseksualny*, *pedofilski*, *seksualny*, *tęczowy*; *duchowny*, *jezuicki*; *lewicowy* // *lewacki*, *parlamentarny*, *rządowy*; *internetowy*, *literacki*) lub wskazywać, że jest to cecha permanentna (np. *notoryczny*, *wieczny*, *zawodowy*).

Kolejna kwestia to problem wpływu *gorszycciele*, *deprawatora* i *demoralizatora* na osoby trzecie. Z analiz wynika, że nie można tu postawić ostrych granic. W zależności od tego, jakiego rodzaju normy są łamane, czyjeś zachowanie albo wywołuje reakcję emocjonalną (np. w kontekście skandali obyczajowych),

12 Rodzaj męski przymiotników nie jest przypadkowy – prezentowane tu wnioski dotyczą bowiem określeń rzeczowników *gorszyciel*, *deprawator* i *demoralizator*. Materiał obejmujący żeńskie rzeczowniki jest na tyle ograniczony, że trudno wskazać typowe połączenia z przymiotnikami (mają one charakter incydentalny).

albo faktycznie powoduje naruszenie czyjegoś systemu wartości (np. pod wpływem głoszonych kontrowersyjnych poglądów). W efekcie zakresy znaczeniowe analizowanych rzeczowników nachodzą na siebie, jednak wydaje się, że to określone tematy determinują użycie konkretnego wyrazu. *Gorszyciel* łączony jest z łamaniem reguł religijnych, działaniami rozpatrywanymi w kategoriach grzechu i skandalu obyczajowego, *deprawatorem* nazywa się kogoś, kto narusza granice związane z szeroko pojętą sferą seksualną, *demoralizator* z kolei nie przestrzega obowiązujących norm moralnych. Są to jednak tylko tendencje związane z użyciem opisywanych rzeczowników, nie mają charakteru bezwyjątkowego, przez co próba uwzględnienia tego czynnika pragmatycznego w definicjach leksykograficznych byłaby narażona na słuszną krytykę. Owe tendencje związane z wyborem konkretnych rzeczowników nie są jednak widoczne w kontekstach, w których odnoszą się one do kobiet – wyrazy *gorszycielka*, *deprawatorka* i *demoralizatorka* używane są wymiennie w ograniczonych kontekstach, głównie dotyczących seksualności.

Pozostaje żałować, że dostępne korpusy języka polskiego nie pozwalają na pozyskanie dużej liczby zdań, które dałyby podstawę do badań o charakterze diachronicznym. Sądzę bowiem, że ich analiza mogłaby pokazać, jak różne (zapewne inne niż dziś) zachowania i postawy skłaniały przed laty użytkowników polszczyzny do nazywania kogoś za pomocą analizowanych negatywnych określeń.

Bibliografia

Źródła (wraz ze stosowanymi skrótami)

ChP – ChronoPress, <http://chronopress.clarin-pl.eu/#/> [dostęp: 1 sierpnia 2022].

KDP – Korpus Dyskursu Parlamentarnego, <https://kdp.nlp.ipipan.waw.pl/> [dostęp: 1 sierpnia 2022].

M – Wyszukiwarka korpusowa Monco PL, <http://monco.frazeo.pl> [dostęp: 12 maja 2023].

NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego, <http://nkjp.pl/> [dostęp: 12 maja 2023].

Bartnik Czesław S. (2016), *Wzmożenie ateizacji Polski*, <https://tinyurl.com/2p8nw2s9> [dostęp: 12 maja 2023].

Biblia-Online.pl, <http://biblia-online.pl/> [dostęp: 23 sierpnia 2022].

Cymański Tadeusz (2001), [wypowiedź ujęta w *Sprawozdaniu stenograficznym z 114 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 24, 25 i 26 lipca 2001 r.*], <https://tinyurl.com/5cphspm9> [dostęp: 12 maja 2023].

- Dziewiecki Marek (2012), *Trudniej o ślub? Tym lepiej!* [rozmowę przeprowadziła: Marta Brzezińska], <https://tinyurl.com/3tnw5ccv> [dostęp: 12 maja 2023].
- Groński Ryszard Marek (2001), *Pierwszy raz*, <https://tinyurl.com/4nfwtwhx> [dostęp: 12 maja 2023].
- Gwiazdy „Sztuki kochania” błyszczały w Gdańsku* (2017), <https://tinyurl.com/2w28ctwf> [dostęp: 12 maja 2023].
- Harny Marek (2007), *Zdrajca*, Kraków–Warszawa.
- Jabłoński Witold (2004), *Metamorfozy*, Warszawa.
- Jak Unia Europejska zareaguje na ustawę represyjną?* (2019), <https://tinyurl.com/mryf9379> [dostęp: 12 maja 2023].
- Kałach Maciej (2021), *Matura ustna w 2021 roku. Jak będą wyglądać matury w 2021 roku? Czy będzie matura ustna w 2021 roku? Lista lektur maturalnych! 5.05.2021* [komentarz użytkownika], <https://tinyurl.com/bdhxznkc> [dostęp: 12 maja 2023].
- Kłeczek Dariusz (1998), [wypowiedź ujęta w sprawozdaniu stenograficznym z posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej], <https://tinyurl.com/mvh3tsw> [dostęp: 12 maja 2023].
- Kozłowski Krzysztof (2021), *Zawierzenie archidiecezji warmińskiej św. Józefowi*, <https://tinyurl.com/ypsckjt9> [dostęp: 12 maja 2023].
- Kucharczak Franciszek (2018), *Słabość detonatora*, <https://tinyurl.com/nhfuk3v> [dostęp: 12 maja 2023].
- Laboratorium dźwięku w miejscu sztuki 44* (2013), <https://tinyurl.com/msv72sst> [dostęp: 13 maja 2023].
- Łygas Helena (2018), *Anja Rubik. Czołowa „deprawatorka” polskiej młodzieży nie zamierza siedzieć cicho*, <https://tinyurl.com/bdeev738> [dostęp: 12 maja 2023].
- Macierewicz Antoni (2004), [wypowiedź ujęta w *Sprawozdaniu stenograficznym z 75 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 11, 12, 13 i 14 maja 2004 r.*], <https://tinyurl.com/mveyxf5c> [dostęp: 12 maja 2023].
- Natrętny lans tęczyowych trwa, ale samorządy podejmują kontradziałania. Zakazali propagandy ideologii LGTB w Beskidach* (2019), <https://tinyurl.com/2zn8cu6r> [dostęp: 12 maja 2023].
- Patron Żechowski* (2006), <https://tinyurl.com/4maphukv> [dostęp: 12 maja 2023].
- Pawlina Piotr (2018), *Chrześcijanin i środki przekazu (cz. I)*, „Wychowawca”, nr 192.
- Podemski Stanisław (2004), *Groźni niepoprawni*, <https://tinyurl.com/mvbrx2rb> [dostęp: 12 maja 2023].
- Prof. Marek Jan Chodakiewicz: Nasi rodzimi skandaliści wprowadzają bezkarnie to samo co robili na Zachodzie dwie, trzy dekady temu* (2012), <https://tinyurl.com/nhk472dd> [dostęp: 13 maja 2023].
- Szczepański Jakub (2020), *Fala krytyki po wywiadzie kard. Dziwisza. Głos zabrał ojciec Rydzyk*, <https://tinyurl.com/2p82wm4p> [dostęp: 12 maja 2023].

- Szreter Dariusz (1998), *Rock nie do zdarcia*, „Dziennik Bałtycki” 1998, nr 191.
- Wasylewski Stanisław (2008), *Życie polskie w XIX wieku*, Warszawa.
- Zaleski-Isakowicz Tadeusz (2019), *Dla dobra Kościoła trzeba sprawdzić, kto odcinał Jana Pawła II od informacji ws. pedofilii* [rozmowę przeprowadził: brak danych], tinyurl.com/2u9zfk3 [dostęp: 12 maja 2023]

Słowniki (wraz ze stosowanymi skrótami)

- ISJP – Bańko Mirosław, red. (2000), *Inny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa.
- L – Linde Samuel Bogumił (1854–1860), *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, wyd. 2, Lwów.
- SA – Dąbrówka Andrzej, Geller Ewa (1995), *Słownik antonimów. 64 000 znaczeń przeciwstawnych i uzupełniających języka polskiego*, Warszawa.
- SEJP – Boryś Wiesław (2005), *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- SIJP – Arct Michał (1916), *Słownik ilustrowany języka polskiego*, Warszawa.
- SJPDor – Doroszewski Witold, red., *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, edycja internetowa, <https://doroszewski.pwn.pl> [dostęp: 9 czerwca 2023].
- SJPDun – Dunaj Bogusław, red. (1996), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- SŁP – Korpanty Józef, red. (2001–2003), *Słownik łacińsko-polski*, t. 1–2, Warszawa.
- SW – Karłowicz Jan, Kryński Adam A., Niedźwiedzki Władysław, red. (1900–1927), *Słownik języka polskiego*, t. 1–8, Warszawa.
- SWB – Skorupka Stanisław, red. (1991), *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, Warszawa.
- SWil – Zdanowicz Aleksander i in., (1861), *Słownik języka polskiego*, Wilno, t. 1–2, edycja internetowa, www.eswil.ijp.pan.pl/index.php [dostęp: 8 sierpnia 2022].
- USJP – Dubisz Stanisław, red. (2004), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa [CD].
- WSJP PAN – Żmigrodzki Piotr, red., *Wielki słownik języka polskiego PAN*, Kraków, <http://www.wsjp.pl> [dostęp: 8 sierpnia 2022].

Literatura

- Batko-Tokarz Barbara (2013), *Gdzie ci mężczyźni? Rzeczowniki męskoosobowe nazywające tylko mężczyzn*, „Polonica”, t. 33, s. 245–262.
- Cegieła Anna (2011), *Moralność w perspektywie słownika i wypowiedzi. Studium z zakresu leksykologii i pragmatyki językowej*, Warszawa.
- Kleszczowa Krystyna (2018), *Procesy regulujące zasoby kategorii słotwórczych*, „Jazykovedný Časopis”, nr 3, s. 502–511. DOI: <https://doi.org/10.2478/jazcas-2019-0027>.
- Nagórko Alicja (2000), *Nomen, nominacja, nominalizacja*, w: *Słotwórstwo i inne sposoby nominacji. Materiały z 4. konferencji Komisji Słotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Sławistów. Katowice, 27–29 września 2000 r.*, red. Krystyna Kleszczowa, Ludwig Selimski, Katowice, s. 32–39.

- Ogrodniczuk Maciej (2018), *Polish Parliamentary Corpus*, w: *Proceedings of the LREC 2018 Workshop ParlaCLARIN. Creating and Using Parliamentary Corpora*, red. Darja Fišer, Maria Eskevich, Franciska de Jong, Paris, s. 15–19.
- Ossowska Maria (1957), *Zagadnienie powszechnie uznanych norm moralnych*, „Studia Filozoficzne”, nr 3, s. 80–96.
- Ossowska Maria (1963), *Socjologia moralności. Zarys zagadnień*, Warszawa.
- Ossowska Maria (1970), *Normy moralne. Próba systematyzacji*, Warszawa.
- Pęzik Piotr (2020), *Budowa i zastosowania korpusu monitorującego MoncoPL*, „Forum Lingwistyczne”, nr 7, s. 133–150. DOI: <https://doi.org/10.31261/FL.2020.07.11>.
- Rejter Artur (2006), *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Katowice.
- Szczepański Jan (1972), *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa.

Karolina Lisczyk

Gorszyciel, Deprawator, Demoralizator – the Names for People Not Complying with Moral Standards

The aim of the article is to make an attempt at answering the question: what kinds of attitudes and actions make someone described as *gorszyciel* [offender], *deprawator* [depraver] or *demoralizator* [demoraliser]. The research material was obtained from four electronic corpora of contemporary Polish. Qualitative and quantitative analysis of the contexts of the use of these nouns, preceded by a review of data from dictionaries, showed that despite their similarity, each of them is associated with specific issues more often than the others. However, all of them refer to breaking not only moral, but also legal and religious standards. Sentences with feminine forms of those nouns illustrate the asymmetry in the way women and men are described and are limited to violating moral rules.

KEYWORDS: semantics; axiolinguistics; corpus research.

dr Karolina Lisczyk – Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Śląski w Katowicach; zainteresowania badawcze: semantyka, językoznawstwo korpusowe, aksjolingwistyka, słowotwórstwo.

